

I N M E M O R I A M

Zbysław Wojtkowiak
(7 XI 1943 – 18 X 2021)

W fotelu profesora Henryka Łowmiańskiego, pokój 305
w Collegium Historicum, ul. Święty Marcin 78, Poznań,
wiosną 2009 r.

„Cmentarze pełne są ludzi niezastąpionych” zwykł był mawiać Pan Profesor zatroskany o czyjeś zdrowie. 29 października 2021 r. na Cmentarzu Miłostowskim w Poznaniu do grobu rodzinnego złożone zostały prochy Zbysława Wojtkowiaka – człowieka w istocie swej ulotnie imponderabilnego.

Zbysław Wojtkowiak urodził się w Poznaniu, 7 listopada 1943 r., bodaj w mieszkaniu nr 10 w domu położonym przy ulicy onegdaj zwanej Marcina Chwiałkowskiego 41. Następnie mieszkał na Winogradach, prawdopodobnie Garbarach, Grunwaldzie, by pod koniec życia powrócić do rodzinnego firtla na Wildzie, gdzie finalizował pracę poświęconą kamienicy i jej mieszkańcom z czasów Jego dzieciństwa. Rodzicami Jego byli Klara Wanda z Nogajów i Antoni Wojtkowiak.

Nauki początkowe od 1950 r. pobierał w Szkole Podstawowej nr 39 w Poznaniu. Po jej ukończeniu za namową rodziców wstąpił do Technikum Energetycznego również w Poznaniu, które ukończył w 1963 r. Następnie, w latach 1963–1968, kontynuował naukę na Wydziale ongiś Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zarówno praca magisterska pt. *Geneza deklaracji Rosyjskiego Rządu Tymczasowego w sprawie niepodległości Polski z marca 1917 r.* obroniona w 1968 r., jak i rozprawa doktorska pt. *Litwa Zawilejska w XV–pierwszej połowie XVI w. Kształtowanie się podziałów terytorialnych przed reformą administracyjną 1565–1566 roku* (1976 r.) powstały na seminariach profesorów Henryka Łowmiańskiego i Jerzego Ochmańskiego w Zakładzie Historii Narodów ZSRR. Wojtkowiak był ich uczestnikiem od trzeciego roku studiów. Choć formalnie profesor Henryk Łowmiański był opiekunem pracy magisterskiej, doktorskiej zaś – w związku z przejściem Łowmiańskiego na emeryturę (jesień 1968 r.) – Jerzy Ochmański, to nie sposób precyzyjnie rozdzielić wpływu tych wybitnych uczonych, którzy wprowadzili Wojtkowiaka w litewski świat. Na recenzentów doktoratu powołano profesorów Henryka Łowmiańskiego oraz Juliusza Bardacha, którzy pozytywnie zaopiniowali dysertację. Nawiązując do „szkoły poznańskiej”, nie sposób pominąć również oddziaływania na młodego historyka takich indywidualności jak profesorowie Brygida Kürbis i Gerard Labuda.

Zbysław Wojtkowiak wraz z uzyskaniem stopnia naukowego magistra otrzymał od profesora Henryka Łowmiańskiego propozycję asystentury, która była dlań – jak wspominał – „złapaniem Pana Boga za kolana”. Jeszcze w 1968 r. dostał się na tzw. staż asystencki, który ostatecznie został skrócony i jesienią tego samego roku przyznano Mu etat asystenta w Katedrze Historii Narodów ZSRR. W 1970 r. przeszedł był na stanowisko starszego asystenta, a po obronieniu doktoratu – adiunkta (1976 r.).

Habilitował się na podstawie książki opublikowanej w 1990 r. pt. *Maciej Strykowski – dziejopis Wielkiego Księstwa Litewskiego. Kalendarium życia i działalności*. Recenzentami pracy byli profesorowie Juliusz Bardach, Stanisław Alexandrowicz i Jerzy Ochmański. Choć przez długi okres, powołując się na słowa Woody’ego Allena, utrzymywał, że: „Nie chce być członkiem klubu, który chciałby za członka kogoś takiego jak ja”¹, to ostatecznie od 2006 do 2014 r. był zatrudniony w Instytucie Historii UAM jako profesor nadzwyczajny.

¹ Woody Allen spopularyzował cytat Groucho Marxa (*The Groucho Letters* – 1967): “I don’t care to belong to any club that will have me as a member”.

Przez cały okres pracy zawodowej związany był z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza. Tutzież w poznańskich oficynach ukazała się większość Jego rozpraw i artykułów.

Był współinicjatorem powołania nowego pisma „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica”. Od początku jego istnienia do niemal końca był rzeczywistym członkiem redakcji, najpierw jako sekretarz redakcji, później redaktor². Zabiegał, aby na łamach tego czasopisma, jak i książek powstałych pod Jego redakcją, ukazywały się przedruki prac wybitnych badaczy dziejów Litwy oraz prace powstałe na seminariach profesorów Łowmiańskiego i Ochmańskiego tudzież własnym. Był również inspiratorem wielu publikacji i przedsięwzięć lituanistycznych. Cytując słowa profesora Tomasza Schramma wypowiedziane nad urną z prochami Zmarłego: „Jego erudycja promieniowała na otoczenie ze szczególną siłą wzmaganą przez ekspresję wypowiedzi. Choć znany był również z bezkompromisowego krytycyzmu, to znajomość z Nim nobilitowała”.

Jego publikowany dorobek naukowy nie uchodzi za pokaźny. To zrzucić można na karb nieprzywiązywania przez Niego uwagi do autopromocji. W rzeczywistości bowiem pozostawił po sobie wcale pokaźny zbiór prac oryginalnych, nieprzeciętnych, napisanych piękną polszczyzną, choć i poznańska gwara nie była Mu obca. Stąd też za zasadne uznałam załączenie spisu Jego publikacji. Być może lista jest niepełna. Wiadomo bowiem, że Zbysław Wojtkowiak publikował również pod innym nazwiskiem – dwie prace wyszły pod nazwiskiem Nogajec, nawiązującym do nazwiska panieńskiego matki Profesora. Możliwe również, że nie wszystkie Jego prace ujrzały światło, jak choćby biogram Hrehorego Ogińskiego opracowywany na prośbę redakcji Polskiego Słownika Biograficznego, postaci, której fikcyjność w sposób obszerny wykazał Wojtkowiak. Toteż biogram nigdy nie został wydany.

Ustalenia zawarte w książce o Zawiliu oraz artykułach o podobnej tematyce – o „polu” jako jednostce osadniczo-terytorialnej, o powiatach giedrojckim i kurklewskim, o przyłączeniu Brasławia do Litwy – do dziś stanowią fundament do dalszych badań na temat podziałów administracyjno-terytorialnych Wielkiego Księstwa Litewskiego. Według opinii Stanisława Alexandrowicza prace Wojtkowiaka były kontynuacją przedwojennych badań Henryka Łowmiańskiego.

Lata po doktoracie upłynęły Zbysławowi Wojtkowiakowi równolegle na pracach poświęconych Maciejowi Strykowskiemu, którym żywotnie interesował się do ostatnich dni, jak i badaniach z zakresu źródłoznawstwa. Tego ostatniego nauczał bowiem z niezrównaną pasją, poddając mistrzowskiej krytyce materię swych dociekań. Zajęcia z tzw. przeglądu źródeł nie tylko na trwałe pozostały w pamięci studentów, ale także młodszych kolegów z Zakładu, którzy do dziś korzystają z wypracowanego przezeń sylabusa i zebranej literatury przedmiotu.

² Nota rec. tomu pierwszego czasopisma zob. M. D[algo], „Acta Poloniae Historica” 58, 1988, s. 186–187.

W tym miejscu wspomnieć trzeba o publikacji Zbysława Wojtkowiaka, która ukazała się w mroźnym dla Polski 1980 r. – *O klasyfikacji i interpretacji pamiątek*. W niej bowiem autor podjął się krytyki źródła, m.in. na przykładzie pamiątek marszałków radzieckich, wskazując nie tylko rozbieżności pomiędzy relacjami, ale także konkludując, że „prezentowany obraz był celowo skonstruowany przez autorów tak dla dania «świadczenia prawdzie», jak i dla *ex post* argumentowania swych racji z roku 1945” (s. 176).

Choć podstawą habilitacji stała się praca o Strykowskiem, to w wykładzie habilitacyjnym omówił *Horyzont polityczny Renesansu litewskiego*. Ta tematyka towarzyszyła mu przez cały okres działalności naukowej. Toteż bliskiemu gronu współpracowników z niespotykanym entuzjazmem i energią wykładał o środowisku kulturotwórczym Litwy drugiej połowy XVI w.

Złożona osobowość Zbysława Wojtkowiaka nie rzutowała na głoszone przezeń wywody naukowe poświęcone Litwie, w których z niezwykłą dyscypliną trzymał się litery wykładu akademickiego. Atoli z prac powstałych na marginesie zajęć dydaktycznych prowadzonych ze studentami wyciera skądinąd barwny życiorys Profesora, osadzone w poznańskich realiach.

Znane jest również, zwłaszcza w środowisku poznańskim, Jego zaangażowanie w sprawy „Solidarności”. Kiedy w sierpniu 1980 r. w poznańskich zakładach pracy wybuchły strajki, w obawie, że może nie dojść do założenia koła NSZZ „Solidarność” na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UAM, oddał się temu zadaniu bez reszty, m.in. uczestnicząc we wrześniu w zebraniu założycielskim w Collegium Novum. W marcu 1981 r. zaś rozwieszał plakaty demonstracyjne na ówczesnej ul. Dzierżyńskiego, w rejonie fabryki H. Cegielski – Poznań, w skrócie zwanej HCP lub Ceglorz. Uchodził za człowieka ideowego.

Niezaprzeczalnie Jego zasługą było również nadanie imienia Henryka Łowmiańskiego auli w Collegium Historicum, ongiś położonym przy ul. Święty Marcin 78 w Poznaniu. Profesor od 1987 r. pełnił funkcję skarbnika Fundacji Naukowej im. Henryka Łowmiańskiego, a w kościele akademickim o.o. Dominikanów w Poznaniu ufundował tablicę poświęconą profesor Brygidge Kürbis, kierownicze Zakładu Źródłoznawstwa i Nauk Pomocniczych Historii, która w grudniu 1981 r. przyjęła Profesora do swego Zakładu. Został doń „przeniesiony” – za rezygnację w 1981 r. z członkostwa w partii – z Zakładu Historii ZSRR na wniosek ówczesnego kierownika, prof. Jerzego Ochmańskiego. Odślonięcie tablicy pamiątkowej nastąpiło w dniu sześćdziesiątych urodzin Profesora.

Pomniki, a zwłaszcza tablice pamiątkowe, stanowiły kolejny obiekt Jego dociekań. W 2004 r. ukazało się opracowane przezeń zestawienie napisów pamiątkowych miasta Poznania. Zapowiedzią wydawnictwa był wywiad z Profesorem przeprowadzony przez dziennikarkę „Gazety Wyborczej”. Dopełnieniem tekstu miała być fotografia przedstawiająca Autora katalogu, wykonana przy tablicy ulokowanej na pl. Wolności. Profesor zaś niespecjalnie był zainteresowany sesją

zdjęciową, toteż delegował nań młodszego kolegę z Zakładu. Tej podmiany nie dostrzegł jednak fotograf. 10 czerwca 2004 r. do kiosków trafiło wydanie gazety zawierające wywiad iluminowany fotografią nie autora katalogu, lecz młodszego kolegi z Zakładu. Wszystko to składa się na obraz człowieka również dowcipnego, obdarzonego wirtuozowskim poczuciem humoru.

Miał dwóch synów – z pierwszego małżeństwa Macieja, z drugiego – Lecha.

Na koniec spotkań Profesor zwykł był cytować słowa Juliusza Słowackiego. Parafrazując je, możemy skonkludować „duchowi naszemu dał w pysk i odszedł”...

W mieszkaniu położonym przy ul. Henryka Siemiradzkiego 3,
Poznań, latem 2020 r.

Rozpoznana bibliografia publikowanych prac Zbysława Wojtkowiaka

- [Rec.:] Aleksander Błok, *Ostatnie dni caratu. Przełożył i wstępem opatrzył Adam Galis Spółdzielnia Wydawnicza «Czytelnik», Warszawa 1968, s. 138 + 8 tabl., „Studia Źródłoznawcze” 15, 1971, s. 227–228.*
- [Rec.:] Г[ригорий] Н[иколаевич] Анпилогов, *Новые документы о России конца XVI — начала XVII века, Издательство Московского университета, Москва 1967, s. 541 / G[rigorii] N[ikolaevich] Anpilogov, *Novye dokumenty o Rossii kontsa XVI — nachala XVII veka, Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, Moskva 1967, s. 541, „Studia Źródłoznawcze” 15, 1971, s. 269.**
- „Pole” jako jednostka osadniczo-terytorialna na Litwie w XVI w. (na przykładzie powiatu wilkomirskiego), w: *Studia z dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII w.*, red. J. Ochmański, Poznań 1971 (Zeszyty Naukowe UAM. Historia, t. 11), s. 157–173.
- [Tłum.:] *Inwentarz starostwa inowrocławskiego z roku 1510*, wyd. R. Guldon, Z. Guldon, „Ziemia Kujawska” 3, 1971, s. 186–214.
- [Rec.:] *Сборник документов и материалов по истории СССР советского периода 1917–1958 гг. Редакционная коллегия И.М. Волков, С.Ф. Найда, Л.М. Папин, Д.К. Шелестов. Издательство Московского университета, Москва 1966, s. 620, 2 nlb. / Sbornik dokumentov i materialov po istorii SSSR sovsetskogo perioda 1917–1958 gg. Redaktsionnaia kollegiia I. M. Volkov, S. F. Naïda, L. M. Papin, D. K. Shelestov. Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, Moskva 1966, s. 620, 2 nlb., „Studia Źródłoznawcze” 17, 1972, s. 249–250.*
- [Rec.:] *Грамотки XVII – начала XVIII века, издание подготовили Н.И. Тарабасова, Н.П. Панкратова, под редакцией С.И. Коткова. Академия наук СССР, Институт русского языка. Издательство «Наука», Москва 1969, s. 414, 1 nlb. / Gramotki XVII – nachala XVIII veka, izdanie podgotovili N.I. Tarabasova, N.P. Pankratova, pod redaktsiei S.I. Kotkova. Akademiia nauk SSSR, Institut russkogo iazyka. Izdatel'stvo «Nauka», Moskva 1969, s. 414, 1 nlb., „Studia Źródłoznawcze” 17, 1972, s. 273–274.*
- Dyplomatyka a polityka litewska w końcu XV wieku*, „Acta Baltico-Slavica” 9, 1975, s. 267–281.
- Zakład Historii ZSRR, w: Kronika Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu za lata akademickie 1969/70–1971/1972 za Rektora Prof. Dra Czesława Łuczaka*, Poznań 1975, s. 247–251.
- Sprawa przyłączenia Brasławia do Litwy. Przyczynek do tworzenia nowych podziałów terytorialnych w W. Ks. Litewskim*, w: *Ars Historica. Prace z dziejów powszechnych i Polski*, Poznań 1976, s. 256–269.
- Sesja naukowa Komisji Mediewistycznej Polskiego Towarzystwa Historycznego w Błażejewku*, „Zapiski Historyczne” 42, 1977, nr 1, s. 177–179.
- [Rec.:] *Грамоти XIV ст. Упорядкування, вступна стаття, коментарі і словники покажчики М.М. Пещак. Пам'ятки української мови. Академія Наук Української РСР. Інститут Мовознавства ім. О. О. Потебні, Видавництво «Наукова думка», Київ 1974, ss. 255, 1 nlb., reprodukcje w tekście / Грамоты XIV ст. Упорядкування, вступна стаття, коментарі у словнику показьчыку М.М. Пешчак. Пам'ятки української мови. Академія Наук Української РСР. Інститут Мовознавства ім. О.О. Потебні, Wydavnnytstvo «Naukova dumka», Kyiv 1974, ss. 255, 1 nlb., reprodukcje w tekście, „Studia Źródłoznawcze” 23, 1978, s. 213–216.*
- Powiat Giedrojcje (z zagadnień specyfiki administracyjno-terytorialnej Wielkiego Księstwa Litewskiego przed reformą 1565–1566 roku)*, „Zapiski Historyczne” 43, 1978, nr 2, s. 7–24.
- [Rec.:] *Natalia A. Kazakova, Russko-livonskie i russko-ganzejskie otnošenija: konec XIV: načalo XVI v., Leningrad 1975, ss. 359, „Studia Historica Slavo-Germanica” 7, 1978, s. 177–179.*
- Urzednicy zarządu lokalnego na Litwie. Tytulatura zarządców powiatowych przed reformą administracyjną z lat 1565–1566*, „Studia Źródłoznawcze” 24, 1979, s. 139–155.

- Ostrogski Konstanty Iwanowicz książę (ok. 1460–1530), w: PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 486–489.
- Strykowski chyba nadal zagadkowy (w związku z pracą Julii Radziszewskiej, Maciej Strykowski – historyk-poeta z epoki Odrodzenia, Katowice 1978, s. 165), „Przegląd Historyczny” 71, 1980, nr 1, s. 121–129.
- O klasyfikacji i interpretacji pamiętników. Uwagi i propozycje, „Studia Źródłoznawcze” 25, 1980, s. 163–177.
- „Litwa Zawilejska”. Z dziejów podziałów wewnętrznych Wielkiego Księstwa Litewskiego przed reformą administracyjną w połowie XVI wieku, „Roczniki Historyczne” 46, 1980, s. 39–65.
- Litwa Zawilejska w XV i pierwszej połowie XVI w., Poznań 1980, ss. 141 [Rec.: J. Jurginis, „Lietuvos istorijos metraštis” 11, 1981, s. 143–145; A. Zakrzewski, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 34, 1982, nr 2, s. 234–236; J. Sobczak, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 4, 1983, s. 544–547].
- Zapoznane dzieło kronikarza-poety, „Kwartalnik Historyczny” 88, 1981, s. 475–487.
- „Starodawny historyk”, „stary komentarzyk” – zapoznane źródła Strykowskiego, w: *Mente et litteris. O kulturze i społeczeństwie wieków średnich*, red. H. Chłopocka, J. Krzyżaniakowa, G. Labuda, B. Lapis, J. Strzelczyk, Poznań 1984, s. 349–356.
- „Geografia polityczna” Henryka Łowmiańskiego, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 1, 1985, s. 5–6.
- [Wyd.:] Henryk Łowmiański, *Geografia polityczna Bałtów w dobie plemiennej*, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 1, 1985, s. 7–105.
- Dryświaty – rubież litewska w średniowieczu, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 1, 1985, s. 115–139.
- [Rec.:] Kraštas ir žmonės. Lietuvos geografiniai ir etnografiniai aprašymai XIV–XIX a., wyd. Juozas Jurginis i Algirdas Šidlauskas, wydawn. „Mokslas”, Vilnius 1983, ss. 224, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 1, 1985, s. 193–195.
- [Rec.:] M(aciej) Siekierski, Theodore Jeūlašeūski and his Memoirs, „The Journal of Byelorussian Studies”, rocz. XIII, vol. IV, nr 1, London 1977, s. 5–8 nlb. Tenże, *Pamiętnikarz Fedor Jewłaszewski (1540–po 1614) w świetle nowych źródeł*, „Studia Źródłoznawcze”, t. 24 (1979), s. 177–180. Witold Stankiewicz, *O podsędku nowogródzkim Fedorze Jewłaszewskim raz jeszcze*, „Studia Źródłoznawcze”, t. 28 (1983), s. 207–211, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 1, 1985, s. 208–210.
- Witold [!] Sukiennicki (1901–1983), „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 1, 1985, s. 219–221.
- Stanislovas Algimantas Janušonis (1937–1983), „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 1, 1985, s. 221–223.
- Rozprawa Henryka Łowmiańskiego, która miała mieć inny tytuł, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 2, 1987, s. 33–36.
- Chryścianizacja Litwy w historiografii polskiej ostatniego czterdziestolecia, w: *Chryścianizacja Litwy*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1987, s. 319–339.
- Studium Władysława Semkowicza o elicie społecznej Litwy, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 3, 1989, s. 3–5.
- Delimitacja litewsko-kurlandzka z 1584 roku, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 3, 1989, s. 267–276.
- [Rec.:] *Biblia litewska Chylińskiego. Nowy Testament. Fotokopie*, wyd. Czesław Kudzinowski, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1984, ss. VII + 450. tabl., „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 3, 1989, s. 295–296.
- [Rec.:] *Society and Religion in the Grand Duchy of Lithuania. A reprint of the 1754 Nieśwież Edition of Pełnia pięknej jak księżyc łask promieniami światu przyświecająca*, edited Maciej Siekierski, *Szwede Slavic Books and Berkeley Slavic Specialities*, Palo Alto, Berkeley 1985, ss. 118, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 3, 1989, s. 296–298.

- Maciej Strykowski – *dziejopis Wielkiego Księstwa Litewskiego. Kalendarium życia i działalności*, Poznań 1990, ss. 248 [Rec.: G. Białuński, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1, 1993, s. 115–116; D. Michaluk, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska” 7, 1993, s. 187–189].
- Mniej znana praca zapomnianego badacza*, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 4, 1990, s. 3–6.
- [Rec.:] *Lietuvos filosofinės minties istorijos šaltiniai, t. I: Feodalizmo laikotarpis*. Wyd. „Mintis”, Vilnius 1980, ss. 398, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 4, 1990, s. 260–263.
- [Wspólnie z T. Jasiński, K. Pietkiewicz komentarze do] *Spotkanie dwóch światów. Stolica Apostolska a świat mongolski w połowie XIII wieku. Relacje powstałe w związku z misją Jana di Piano Carpini do Mongołów*, red. J. Strzelczyk, Poznań 1993, ss. 336.
- Od redakcji, nie tylko o niniejszych tekstach*, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 6, 1994, s. 11–14.
- Profesor Henryk Łowmiański o bajkach dla dzieci*, „Nasze Historie” 2, 1995, s. 7–11.
- [Z. Nogajec], *Bractwa trzeźwości na Żmudzi, czyli czy można było zmusić carat do uległości, a ludzi do abstynencji*, „Czas Kultury” 1996, nr 5–6, s. 60–62.
- „Okolicznościowa” *rozprawka Henryka Łowmiańskiego*, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 7, 1997, s. 17–18.
- Nauki pomocnicze historii najnowszej. Źródłoznawstwo. Źródła narracyjne, cz. 1: Pamiętnik, tekst literacki*, Poznań 2001, ss. 191 (wyd. 2: 2003) [Rec.: A. Kulecka, „Archeion” 104, 2002, s. 303–304; A. Wałkowski, „Studia Źródłoznawcze” 40, 2002, s. 250–254].
- O smoleńskim latopisie Demetriusza, nieznanym źródle Macieja Strykowskiego i o przyczynach jego „zapomnienia”*, w: *Scriptura custos memoriae. Prace historyczne*, red. D. Zydorek, Poznań 2001, s. 253–262.
- Chorągwie nad gettem, czyli obraz jako dokumentacja przeszłości*, w: *Spółczesność, armia i polityka w dziejach Polski i Europy. Studia z dziejów politycznych i wojskowych dedykowane Profesorowi Benonowi Miśkiewiczowi z okazji jubileuszu siedemdziesięciolecia urodzin*, red. A. Czubiński, B. Lapis, C. Łuczak, Poznań 2002, s. 51–56.
- Przeżycie-relacja. Przyczynek do dysputy nad wywołanym źródłem historycznym w badaniach dziejów najnowszych*, w: *Problemy narodowościowe Europy Środkowo-Wschodniej w XIX i XX wieku. Księga pamiątkowa dla Profesora Przemysława Hausera*, red. A. Czubiński, P. Okulewicz, T. Schramm, Poznań 2002, s. 207–220.
- [Z. Nogajec], *Zapoznane dzieło tajemniczego autora*, w: *Genealogia albo krótkie opisanie Wielkich Książąt Litewskich i ich wielkich a mężnych spraw wojennych. Uczynione niegdyś przez Matysa Strykowskiego, a teraz odnowione i znowu na świat wydane przez Samuela Dowgirda z Pogowia, w Lubczu w drukarni Piotra Blastusa Kmity roku 1626, Dla lektora nowego przysposobiono po latach 378*, Poznań 2004, s. 5–30.
- [Wyd. i komentarze] *Genealogia albo krótkie opisanie Wielkich Książąt Litewskich i ich wielkich a mężnych spraw wojennych. Uczynione niegdyś przez Matysa Strykowskiego, a teraz odnowione i znowu na świat wydane przez Samuela Dowgirda z Pogowia, w Lubczu w drukarni Piotra Blastusa Kmity roku 1626, Dla lektora nowego przysposobiono po latach 378*, Poznań 2004, ss. 126.
- Napisy pamiątkowe miasta Poznania. Nowożytny tablice zewnętrzne połowa XIX – początek XXI wieku*, Poznań 2004, ss. 191.
- Lithuania Transwilniensis saec. XIV–XVI. Podziały Litwy Północnej w późnym średniowieczu*, Poznań 2005, ss. 192 + mapy [Rec.: M. Derwich, „Quaestiones Medii Aevi Novae” 13, 2008, s. 472].
- Cienie zapomnianych przodków. Prace Józefa Dąbrowskiego o kraju dzieciństwa*, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 11, 2005, s. 293–297.
- Deklaracja rosyjskiego Rządu Tymczasowego w sprawie polskiej z 30 marca 1917 roku (przyczynek do uporczywej legendy)*, w: *Dzieje najnowsze dociekane przez adeptów, t. 1: Z prac dydaktycznych*

- Zakładu Źródłoznawstwa i Nauk Pomocniczych historii UAM w Poznaniu*, red. Z. Wojtkowiak, R. Witkowski, Poznań 2006, s. 9–25.
- Od redakcji w: *Dzieje najnowsze dociekane przez adeptów*, t. 1: *Z prac dydaktycznych Zakładu Źródłoznawstwa i Nauk Pomocniczych historii UAM w Poznaniu*, red. Z. Wojtkowiak, R. Witkowski, Poznań 2006, s. 5–7.
- [Współautorka: A. Biedrzycka], *Strykowski (właśc. Strykowski) (Stricovius, Osostevicius) Maciej (Matys, Mattias) (1547 – między 1586 a 1593)*, w: *PSB*, t. 44, Warszawa–Kraków 2007, s. 536–541.
- Dziejopis w cieniu koryfeusza (Mało znany utwór Macieja Strykowskiego)*, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 13, 2008, s. 295–325.
- [Rec.:] *Mathias Niendorf, Das Grossfürstentum Litauen. Studien zur Nationsbildung in der Frühen Neuzeit (1569–1795)*, (Harrassowitz Verlag), Wiesbaden 2006, ss. 329, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 13, 2008, s. 355–358.
- „*Rara avis Albarussica*” – białoruskie nowości, jakie do Polski od święta trafiają, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 13, 2008, s. 359–364.
- Humanista na wojennych rubieżach. Oprawa erudycyjna „Gońca Cnoty” Macieja Strykowskiego*, w: *Młodsza Europa. Od średniowiecza do współczesności. Prace ofiarowane Profesor Marii Barbarze Piechowiak-Topolskiej w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Jurkiewicz, R.M. Józefiak, W. Strzyżewski, Zielona Góra 2008, s. 127–159.
- Zagubiona średniowieczna informacja o Kaszubach*, w: *Wielkopolska – Polska – Czechy. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Nowackiemu*, red. Z. Górczak, J. Jaskulski, Poznań 2009, s. 331–345.
- Bractwa trzeźwości na Żmudzi w połowie wieku XIX*, w: *Litwini – historia i kultura*, red. K. Pietkiewicz, Szreniawa 2009, s. 81–87.
- [Red.], *Poznań – Wilno. Studia historyków w roku tysiąclecia Państwa Litewskiego*, Poznań 2010, ss. 270 [Rec.: J. A[damczyk], „Acta Poloniae Historica” 103, 2011, s. 205–206].
- Nota wprowadzająca*, w: *Poznań – Wilno. Studia historyków w roku tysiąclecia Państwa Litewskiego*, red. Z. Wojtkowiak, Poznań 2010, s. 7–13.
- Północna granica Litwy w średniowieczu. „Limites Inter Litvaniam et Livonia” z 1473 r.*, w: *Poznań – Wilno. Studia historyków w roku tysiąclecia Państwa Litewskiego*, red. Z. Wojtkowiak, Poznań 2010, s. 213–270.
- Odnaleziony tekst Macieja Strykowskiego o bitwie z Moskwą 1564 roku i inne rewelacje w zbiorach rosyjskich i nie tylko*, Poznań 2010, ss. 114 i 8 nlb. [Rec.: P. Tafilewski, <https://ohistorii.blogspot.com/2013/03/z-wojtkowiak-odnaleziony-tekst-macieja.html>; dostęp: 8 I 2022].
- Aleksander Gwagnin i Maciej Strykowski – dwaj autorzy jednego dzieła*, Poznań 2014, ss. 343 [Rec.: A. Stasiak, „Roczniki Humanistyczne” 64, 2016, nr 2, s. 130–132].

Wioletta Pawlikowska
(Warszawa)